

**Pregledni rad**

УДК 316.624:343.59

DOI 10.7251/SVR2123129M

## **NASILJE U SAVREMENOM DRUŠTVU**

**Milomir V. Martić<sup>1</sup>**

**Sažetak:** U današnjem, savremenom društvu ne postoji ni jedna oblast u kojoj rade ljudi, a da nije izložena nasilju i nasilnom ponašanju. Ogroman je opseg nasilja u društvu. U ovom radu ćemo pokušati opisati nekoliko različitih vrsta nasilja koja su prisutna, prije svega u našem društvu, našem okruženju. Pokušaćemo pojasniti činjenicu, da nasilnici nisu samo pojedinci iz određenog društvenog sloja, prije svega ne mislimo na pojedince koji se nalaze na marginama društva, nego nasilnik u 21. vijeku može biti svaki pojedinac. To znači i muškarac i žena, mladi i stari, bogati i siromašni, obrazovani i oni bez obrazovanja itd. Starosna granica, životni standard, stepen obrazovanja, pozicija u društvu i sl. nisu pravilo da li će neko biti nasilnik ili ne. Danas je nasilnik svaki pojedinac koji se slobodno kreće u društvu.

**Ključne riječi:** *nasilje u društvu, nasilje u školama, nasilje među mladima, nasilja nad ženama, nasilje nad muškarcima...*

### **UVOD**

Pisanje ovog teksta je uzrokovano životnom pričom moga prijatelja koji je doživio nasilje u porodici od svoga sina, koga je, teškom mukom izrodio sa svojom vjenčanom suprugom i čijem se rođenju radovao, kao dijete omiljenoj igrački. Kroz razgovor sa prijateljem sam došao do zaključka, da većinom, svi u svojim porodicama imamo isti ili sličan problem, samo ćutimo i trpimo, te molimo „boga“ da se ne desi ono najgore. Nasilje u društvu, a posebno u porodici je danas, u 21. vijeku postalo nešto što je sasvim „normalno“, bez čega se ne može živjeti. Da pišem o ovoj osjetljivoj temi u današnje vrijeme, odlučio sam se zbog životne priče moga prijatelja koji je nedavno doživio nasilje u porodici od strane svoga sina. Priznao mi je da se to dešavalo i ranije, ali da mu je praštao, jer je bio „mlad, neiskusna i zelen“ da bi shvatao životne norme

---

<sup>1</sup> Nezavisni univerzitet Banja Luka

ponašanja i životne vrijednosti. Nasilje u porodici je pojam koji se obično odnosi na nasilje između supružnika ili supružničko zlostavljanje, ali ovaj slučaj i niz slučajeva koje krijemo ispod tepiha, jer se radi o našoj djeci i našim propustima u vaspitanju, dovodi nas u poziciju da se ozbiljno zapitamo gdje smo to pogriješili i da li smo previše tolerantni. Nasilje u porodici je fenomen koji je prisutan u svim zemljama svijeta i u svim kulturama. Danas postoji pravilo, da sve ono što je imalo vrijednost više ne postoji kao takvo, a ono što nikada nije moglo biti vrijedno, danas je na cijeni. Globalizacija i globalne promjene u svijetu, učinile su, da je ono bezvrijedno stiglo i kod nas. Današnja omladina je „to“ prihvatila objeručke, jer ne znaju za bolje. Promijenili su se i odnosi u obrazovanju. Omladina ne uči osnovne vrijednosti, nego ono što traži tržište. Mladim ljudima se više niko ne posvećuje, mladi se ne vaspitavaju, ne utvrđuje se i ne ponavlja naučeno. I tako, stigoše nam savremeni mediji, koji počеше učiti mlade i koji im dadoše ono minimalno, što je potrebno za funkcionisanje u savremenom dobu. U poplavi nasilja koje nude savremeni mediji, nismo mogli očekivati napredniju generaciju, nego, naprotiv. Nova „demokratija“, između ostalog, podrazumijeva i nasilje djece nad roditeljima. Istorija, nauka i životno iskustvo nam pokazuju da agresivnost predstavlja nešto prepoznatljivo kod čovjeka i njegove vrste. Čovjek je učio od životinja, ali, zaključak je da nema ni jedne životinjske vrste na zemlji koja se prema svojim jedinkama odnosi tako nasilno, agresivno, hladnokrvno i krvoločno kao čovjek. Nanošenje bola drugim ljudima, pa i članovima porodice, u čovjekovom životu se, na žalost, pokazuje kao normalna, uobičajena i svakodnevna pojava. Ispostavlja se da je čovjek uzeo ono što je najlošije od životinjskog svijeta, a to je nasilje prema bližnjima. Kao poseban oblik nasilja izdvajamo nasilje u porodici, nasilje nad djecom, nasilje djece nad roditeljima i bližnjima, nasilje nad vršnjacima, nasilje nad djevojčicama itd. Nabrojani oblici nasilja i mnogi koji nisu nabrojani su vrlo učestali i prisutni u društvu, te su zabrinjavajući. Iz tog razloga ovaj rad ima edukativni i upozoravajući značaj, prije svega za stručne službe i saradnike koji se bave nasiljem u društvu, a onda i za prosvjetne radnike, učenike, roditelje i ostale zainteresovane subjekte u društvu.

## POJAM NASILJA

Nasiljem među djecom i mladima smatra se svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povređivanja, a koje se, nezavisno

o mjestu izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neravnopravan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca). Postoji više oblika nasilja, a najčešći oblici su: fizičko, psihičko i emocionalno ili verbalno, socijalno, elektronsko i seksualno nasilje. Nasiljem među djecom i mladima smatra se:

- namjerno uzrokovani fizički napad u bilo kojem obliku, na primjer udaranje, guranje, gađanje, šamaranje, čupanje, zaključavanje, napad različitim predmetima, pljuvanje i slično, bez obzira da li je kod napadnutog djeteta nastupila fizička povreda,
- psihičko i emocionalno ili verbalno nasilje je prouzrokovano ponavljanim ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Negativni postupci su: ogovaranje, nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje, zastrašivanje, izrugivanje, namjerno zanemarivanje i isključivanje iz grupe kojoj pripada ili isključivanje i zabranjivanje učestvovanja u različitim aktivnostima s ciljem nanošenja patnje ili bola, širenje glasina s ciljem izolacije djeteta od ostalih učenika, oduzimanje stvari ili novca, uništavanje ili oštećivanje djetetovih stvari, ponižavanje, naređivanje ili zahtijevanje poslušnosti ili na drugi način dovođenje djeteta u podređeni položaj, kao i sva druga ponašanja počinjena od djeteta i mlade osobe, kojima se drugom djetetu namjerno nanosi duševna bol ili sramota.
- Seksualno nasilje podrazumijeva svaki vid verbalnog, gestovnog ili fizičkog kontakta sa seksualnim sadržajem, sa ciljem uznemiravanja i namjernog nanošenja fizičke ili duševne boli i sramote djetetu ili mladima.
- Elektronsko nasilje je savremeni oblik nasilja putem savremenih medija, koji je preko noći došao i na naš prostor, a podrazumijeva verbalno maltretiranje pojedinca ili grupe od strane pojedinca ili druge grupe, najčešće nepoznate pojedincu ili grupi nad kojom se vrši nasilje.

## VRSTE NASILJA U DRUŠTVU

### Nasilje među nama

Svakodnevno, kada prelistavate dnevnu štampu ili gledate televizijski program, možete primijetiti koliko je nasilja u našoj republici, našem entitetu, kod naših komšija, u našem okruženju. Takve informacije su

postale svakodnevnica. Bez toga se danas ne može. Jednostavno, čovjek je navikao na svakodnevne informacije o nasilju, da bi mu bilo vrlo “prazno” i “nepotpuno” bez njih. Više nije bitno koja je vrsta nasilja prisutna, da li je to nasilje među mladima, prema ženama, prema muškarcima, nad djecom, na radnom mjestu, u školama, nad djevojčicama, nad životinjama, fizičko, psihičko, elektronsko, sajber ili neko drugo, bitno je da je nasilje. Ovdje možemo postaviti logično pitanje: “Da li neko ima pravo i na koji način, da ugrožava nečiji život ili dovodi u pitanje nečiju ličnost”. Zabrinjava činjenica, da je nasilje u porastu, a da pojedinci ili grupe koji su izloženi nasilju, čute i trpe. Zbog čega?

### **Nasilje među mladima**

I kod nas kao i u svijetu, zabrinjava činjenica da je nasilje među mladima u porastu. Nasilje među mladima je nekada primjenjivano na sportskim događajima ili poslije škole, te na muzičkim i drugim događajima. Danas je to svakodnevno i ne biraju se sredstva, jer današnje nasilje mora biti brutalno i surovo. Šipke, noževi, pajseri, lanci, pa čak i vatreno oružje, mogu se naći gotovo svakodnevno, kako u školama, tako i na ulici. Pogotovo u većim gradovima. Današnje nasilje među mladima je u porastu zbog velikog prisustva medija u životu mladih ljudi. To više nije televizija, nego neizbježni internet i pametni mobilni telefon. Oni se koriste za “savremeno nasilje” koje se kanališe putem video igrica, koje su nasilne i koje dovode do tragičnih završetaka. Mladi danas ne bježe ni od vatrene oružja. I te mogućnosti im se serviraju putem medija i video igrica. Mladi danas ne bježe od nasilja, niti se kriju iza svoga djela. Naprotiv, sve što rade, snimaju mobilnim telefonima i “kače” na internet. Takvim postupcima žele privući pažnju istomišljenika ili svojih pristalica. Što je nasilje među mladima brutalnije, to je popularnije i ima više pratilaca i pristalica. Sve je više nasilja, sve je više sukoba među mladima. Današnji statistički podaci pokazuju da je nasilje među mladima u stalnom porastu i da je sve surovije. Istraživanja pokazuju da je starosna granica mladih delinkvenata sve niža i da su nasilja sve učestalija.

### **Nasilje u školama**

Nasilje u školi ima svoju specifičnost zbog toga što je škola kroz vijekove smatrana svetim mjestom, jer se u njoj oblikuje individualnost, stiču znanja i vještine za život. Vijekovima je isticano da bi učenici trebali da poštuju to mjesto svoga osposobljavanja, a učitelji i nastavnici svetost svoje profesije. „Zbog toga se nasilje u školama smatra velikim zlom, kao nešto neprirodno i neočekivano“ (Gruden, 1997: 239). Nasilje

u školama je „trend“ u cijeloj BiH i u okruženju, a idoli učenicima su „žestoki momci“, filmski i televizijski negativci, te oni koji su u sukobu sa državom i njenim zakonima. Nasilje u školi je, kako sam naprijed iznio, samo segment nasilja koji postoji u društvenom okruženju i svakodnevnom životu. Najčešće se susreće nasilje među učenicima (Martić, 2012: 69). Savremena istraživanja, kojima sam se pridružio i ja svojom tezom, pokazuju, ali i dokazuju, da učenici koji su skloni nasilju potiču iz svih društvenih slojeva, a isto se može reći i za žrtve.<sup>2</sup> Posljednjih godina nasilje u školama je u porastu. Nasilju su skloni, kako mlađi učenici, tako i stariji. Kako dječaci, tako i djevojčice. U današnjim uslovima, gdje dominiraju savremeni mediji, do izražaja dolaze sve druge vrste nasilja, a najmanje je zastupljeno fizičko nasilje. Na prvom mjestu je verbalno nasilje u vidu: vrijeđanja, ismijavanja, omalovažavanja, podmetanja, stavljanja “izmišljenih” podataka na internet, kombinacija i “foto-montaža” slika i sl. Izuzetno, desi se i sporadično fizičko nasilje. Više zbog želje da se “zakači” na internet nego zbog samog obračuna. Današnja djeca nisu “viteška”. Oni ne znaju osnovne vrijednosti koje su primjenjivane do prije 30-40 godina. Sve ono što je nekada bilo nemoralno da se radi u školama, danas je izbilo u prvi plan. Nekadašnje vrijednosti su pogubljene, na sceni su nove vrijednosti, bez morala i kvaliteta. Savremena škola ima savremeni problem, a to su savremeni đaci sa savremenim medijima. Potrebno je raditi na prevenciji nasilja u školama. Za to su potrebne dvije strane koje treba da prihvate ponuđeno. Sa jedne strane društvo, a sa druge škola i đaci u njima.

### **Mobing - Nasilje na radnom mjestu**

Nasilje na radnom mjestu nije nova pojava, ona je stara koliko i radno mjesto, samo što zavisi od pojedinaca da li će biti zloupotrebjeno ili neće. Ovu vrstu nasilja ili “psihološkog maltretiranja” na radnom mjestu, prvi je izučavao psiholog, naučnik i ljekar, dr Hajnc Lejman u Švedskoj, još u 20. vijeku. Tada ga je objasnio kao neetičko, sistemsko, konstantno i neprijateljsko ponašanje jedne osobe ili nekoliko osoba usmjerene protiv druge osobe, uglavnom same. Lejman je klasifikovao 45 raznih ponašanja koji su tipični za mobing, kao što su: sakrivanje neophodnih informacija, socijalna izolacija, kleveta, neprestano prigovaranje, širenje neistinitih tračeva, ismijavanje, kritikovanje itd. Mobing spada u vrstu nasilja, koja se odvija između pojedinca i radnog kolege ili između pojedinca i radnih

---

<sup>2</sup> Istraživanja širom BiH su pokazala da je vaspitno-obrazovni sistem nemoćan da sam mijenja pravila ponašanja u školi, da nema važećih zakona za sankcionisanje nasilnika, da nema velike razlike između bogatih i siromašnih, da su bogati veći nasilnici od siromašnih i sl.

kolega, koji provode verbalno nasilje u vidu emocionalnog nasilja prema njemu. To je psihološko maltretiranje pojedinca, sa ciljem da se pojedinac prisili da radi kako oni misle da treba ili da ga izguraju sa radnog mjesta na kome se nalazi. Maltretiranje može biti i od strane neposrednog rukovodioca. Ova vrsta nasilja se ispoljava na više načina: kroz stalne negativne komentare o njemu i njegovoj sposobnosti za posao, njegovoj stručnoj spremi, diplomi koja je stečena na privatnom univerzitetu, omalovažavanja pred drugim strankama ili zaposlenim radnicima, širenje glasina o njemu u negativnom kontekstu, zabrani korištenja određenih stvari ili predmeta na radnom mjestu, zabrani otvaranja prozora, slušanja muzike, korištenja pauze u propisano vrijeme, slanje na sastanke koji nisu u opisu radnog mjesta, davanje radnih zadataka koji nisu u opisu radnog mjesta, prigovaranje na stil oblačenja, frizure, kozmetike, šminke itd.

Danas se svaki pojedinac može naći pod udarom mobinga. Već sada se pravi razlika između “horizontalnog” i “vertikalnog” mobinga. “Horizontalni” ili mobbing među zaposlenima istog nivoa, iz dosadašnjih istraživanja, najčešće primjenjuju starije kolege, prema mladim, novim kolegama bez radnog iskustva. Jedini razlog može biti u konkurenciji mladog kolege za napredovanje u struci, te napredovanje u firmi. Za “horizontalni” mobbing, najčešće se koristi: spletkarenje, davanje pogrešnih i netačnih informacija, ignorisanje, bojkot i sl. “Vertikalni” mobbing se provodi među zaposlenim radnicima različitih nivoa i pojavljuje se tamo gdje postoji želja da se uprazni mjesto za napredovanje u karijeri, činom uklanjanja konkurenata ili da im se napakosti. Ovdje se vidi da su nekadašnje vrijednosti, poštenje, poštovanje, korektan odnos, tolerancija, uvažavanje i sl. van snage i da se primjenjuju neke nove u vidu spletkarenja, podvala, podmetanja, omalovažavanja, ignorisanja itd.

### **Nasilje nad ženama**

Prema dosadašnjim podacima, nasilje nad ženama je najprisutnije. I danas se ova vrsta nasilja, najčešće dešava u zatvorenom prostoru, obično u stanovima i kućama, u porodicama gdje muškarac misli da je žena i danas u podređenom položaju, te da ne smije da mu se suprotstavlja i mora da ga sluša. I to se ne dešava samo u primitivnim sredinama i među ljudima bez obrazovanja. Današnji nasilnici nad ženama su i pojedinci sa diplomama visokog obrazovanja, rukovodioci, direktori, profesori, ljekari, političari, glumci, pjevači i drugi. Istraživanja pokazuju da žene nad kojima je vršeno ili izvršeno nasilje, najčešće prećutkuju i ne prijavljuju nasilnike. Prvo zbog sramote, a onda i zbog svoje i budućnosti svoje djece. To je osnovni problem zbog koga se sa sigurnošću ne može iznositi

pouzdan procenat nasilja nad ženama. Ne samo kod nas, nego u svijetu. Onaj mali procenat žena koje smognu snage i prijave nasilnika, kriju se u sigurnim kućama ili kriju identitet. Međutim, najveći procenat žena koje su preživjele nasilje, ostaju u porodici, zbog finansijske zavisnosti od nasilnika, odnosno muža. Jedan procenat nasilja nad ženama završi sa tragičnim ishodom.

### **Nasilje nad djecom**

Iskustva iz prošlosti, ali i sadašnjosti sasvim otvoreno postavljaju pitanje: “Koliko roditelji vole svoju djecu, ali i koliko djeca vole svoje roditelje?” U protekla dva milenijuma, samo je u istoriji Zapada bilo toliko potresnih i začuđujućih izvještaja o okrutnosti nanesej djeci u rasponu od fizičkog do psihičkog, emocionalnog i duhovnog mučenja, nebrige, posesivnosti, zlostavljanja i sadizma, agresije i nasilja, da čovjek zaista mora povjerovati kako su roditelji koji vole svoju djecu i nasilnički se prema njima ne ponašaju, izuzetak, a nikako pravilo (Kovačević, 2005: 12). Nasilje nad djecom, spada u najbrutalnija nasilja koja čovjek može da uradi. Djeca su suviše mlada da bi shvatila život i ono što se dešava oko njih. Djeca ne mogu da razumiju niti da shvate osnovne vrijednosti, norme i pravila ponašanja u društvu u kojem žive. Zbog toga su zlostavljana, zanemarivana, zapostavljana, maltretirana. Zbog toga se nad njima vrši nasilje. Problem nasilja nad djecom, a posebno problem fizičkog i emocionalnog zlostavljanja djece, su odavno poznati, ali su tek odnedavno, od sedamdesetih godina prošlog stoljeća, privukli pažnju šire društvene javnosti (Isto). I ovdje, kao i kod nasilja nad ženama, nasilnici su iz različitih društvenih struktura. Od primitivaca do intelektualaca. I svi su oni slični u izvršavanju čina nasilja. Nasilje nad djecom je prisutno od samog postanka čovjeka. Međutim, tada se to nazivalo kažnjavanjem, prevaspitavanjem ili vaspitnom mjerom. Djeca su kažnjavana zbog nepoznavanja osnovnih životnih vrijednosti ili zbog nemogućnosti da ih adekvatno sprovedu u djelo. Osim toga, kažnjavana su i zbog sitnica koje su uradili ili koje nisu uradili. Ako nisu mogli da izvrše radni zadatak koji je za njih bio težak i nerješiv. Ako su uzeli komad hrane koji nije njima namjenjen, ako su ušli u prostoriju koja nije njima namjenjena, ako su se igrala na mjestu koje nije za igru ili nije bilo vrijeme za igru itd. Djeca su uvijek maltretirana i zlostavljana, i sve je bilo “normalno” i “dozvoljeno”. Zabrinjava činjenica da se slične stvari dešavaju i danas u 21. vijeku, vijeku informacionih tehnologija, demokratije, tolerancije, razboritosti, razumijevanja i sl.

## **Nasilje među djevojčicama**

U savremenijoj literaturi o vršnjačkom nasilju, a i u onoj koja se koristila do danas, a koja je vrlo skromna, osjeća se manjak zanimanja za područje koje opisuje nasilje isključivo među djevojčicama. Uključivanje polne i rodne komponente u istraživanja vrlo je rijetko i posvećuje se mala pažnja specifičnim oblicima nasilja koje koristi svaki od polova. Prva istraživanja urađena 70-ih godina 20. vijeka, usmjeravala su se na fizičko nasilje među djecom, te su u tom istraživanju dječaci uvijek bili predmet većeg interesovanja. Djevojčice su bile isključene iz istraživanja, jer se njihova agresivna ponašanja nisu uklapala u tradicionalni pogled na vršnjačko nasilje u vidu direktnog fizičkog nasilja koje se uglavnom povezuje s dječacima. Djevojčice koje su ušle u primarni fokus, zapravo su one koje su ispoljavale fizičko nasilje. Tadašnja slika zlostavljača uključivala je dječaka koji je agresivan, veći i snažniji od svih svojih školskih kolega, koji se tuče i zahtijeva novac i užinu kao vid usluga i prijatnje. Negativne forme agresivnog ponašanja tada nisu bile adekvatno prepoznate niti istraživane. Koje su osnovne karakteristike agresije među djevojčicama i da li se mogu prepoznati ili otkriti? Djevojčice koriste indirektno metode agresije kao što su širenje glasina, isključivanje iz društva i razgovora i ocrnjivanje drugih, te se nasilje među djevojčicama odnosno djevojkama povećava s prelaskom iz osnovne škole u srednju, tj. s godinama, odnosno s ulaskom u adolescentno doba. Djevojke koriste verbalne metode agresije, tj. kvalitativno drugačije metode od onih koje koriste mladići (Martić, 2012). Agresivna ponašanja koja djevojčice koriste imaju dvojnu funkciju, u prvom redu da zaštite postojeće prijateljstvo od nepoželjnih »upada« drugih, te u drugom redu, da namjerno povrijede izabrane »djevojčice - mete« pomoću odbacivanja i izolacije. Indirektno agresivno ponašanje se ogleda u širenju glasina, pisanju ružnih poruka i isključivanju pa je zato vrlo jasna definicija koja kaže da su to socijalno sofisticirane strategije agresije koje omogućuju nasilnici da ostane neidentificirana. Djevojčice stvaraju mnogo jače i uže povezane socijalne veze (fenomen najbolje prijateljice, djevojačkih klika), te im je zato puno lakše iskorištavati te veze i manipulirati drugima u cilju da ih povrijede.

## **Seksualno nasilje**

Negativni fenomen seksualnog zlostavljanja široko je rasprostranjen u svim društvima i ima tendenciju rasta. Prema podacima istraživača 54% žena bilo je žrtvama seksualnog nasilja, a čak 42% njih nikada nije prijavilo zločin. Prvi, i uslovno rečeno, najblaži oblik seksualnog



nasilja je seksualno uznemiravanje. Seksualno uznemiravanje je svakako nepoželjno, uglavnom tjelesno ponašanje seksualnog obilježja koje postiduje, ponižava i zastrašuje osobu na temelju polnosti. Ono može biti verbalno poput prostačkih dobacivanja i šala, u obliku telefonskih poziva, ležernih komentara i polnih prijedloga i poniženja na način polno specifičnih oznaka. Seksualno uznemiravanje može biti i neverbalno, a iskazuje se tjelesnim gestom ili se žrtva izlaže pornografskim materijalima (Martić, 2012). Suočavajući se s tim fenomenom, Savjet Evrope je 1990. godine u svom poslovniku seksualno uznemiravanje i zlostavljanje definisalo kao „svako nepoželjno ponašanje seksualne naravi ili kakvo drugo ponašanje temeljeno na polu koje ugrožava dostojanstvo žena i muškaraca na radnom mjestu. Ono obuhvaća nepoželjno fizičko, verbalno i neverbalno ponašanje“. Neki oblici seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja obično se i ne prepoznaju kao uznemiravajući. Žrtve seksualnog uznemiravanja podjednako mogu biti muškarci i žene iako su žene izloženije takvoj vrsti diskriminacije. Istraživanja pokazuje da samo 5% osoba muškog pola prijavljuje seksualno zlostavljanje. Oblici uznemiravanja muškaraca kad im to čine žene razlikuju se od uznemiravanja žena kad im to čine muškarci. Pojam uznemiravanja obično razumijeva ponovljene incidente, ali nitko nema pravo tako se ponašati, pa iako se incident dogodi samo jednom. Na kraju mogu konstatovati da u RS i BiH ne postoje drastičniji primjeri seksualnog nasilja u školama. Zato su svi ponuđeni programi za prevenciju nasilja u školama na visokom nivou i nadati se da će u kratkom vremenskom periodu dati očekivane rezultate.

### **Nasilje djece nad roditeljima**

Nažalost, prisutno je u svim svjetskim društvima, posebno u 21. vijeku, pretpostavljamo zbog ogromnog uticaja savremenih medija na mlade. Zabrinjava činjenica da je nasilje izraženije i češće prema majci nego prema ocu. Najveći grijeh u životu čovjeka je da izvrši akt nasilja nad roditeljima, nad ljudima koji su mu darovali svu ljubav ovoga svijeta. Majka je zadužena za vaspitanje djece u porodici. Porodica je osnovna društvena ćelija, bez koje društvo ne može da funkcioniše. U porodici, djeca, a kasnije mladi ljudi dobijaju osnove vaspitanja, koje kasnije kroz život unapređuju u školi, u svom okruženju, kasnije, na radnom mjestu. Kroz vaspitanje, mladi treba da nauče, da su im roditelji podarili život i obezbijedili osnovne uslove za život. Da su ih roditelji voljeli, da su ih pazili, da su ih školovali i usmjeravali kroz život. Trebali su naučiti da se roditelji vole. Da su to istinski prijatelji koji su tu, u svakom trenutku,

kada im trebaju. Da je roditeljska ljubav jedina, iskrena i poštena. Da uz roditeljsku ljubav dijete napreduje u daljem životu. Današnji, savremeni uslovi života, okrenuli su djecu od roditelja i odveli ih u pogrešnom pravcu. Roditelji su “krivi” što djeca nemaju posla, što ne mogu da se osamostale, da formiraju porodicu, da obezbijede materijalnu sigurnost za budućnost. Iz navedenih razloga dolazi do konflikta, koji vremenom prerastaju u nasilje. Nasilje djece nad roditeljima se obično krije, ne iznosi se javno, nego se toleriše i trpi. Podaci govore da veliki procenat nasilja nad roditeljima završi tragično.

### **Elektronsko nasilje**

Sa razvojem tehnologije i njenom sve većom dominacijom nad savremenim čovjekom, a time i djetetom, javlja se pitanje elektronskog nasilja. Elektronsko nasilje se definiše kao korišćenje interneta, mobilnih telefona ili drugih elektronskih uređaja za slanje ili postavljanje tekstova, fotografija ili snimaka, sa namjerom da se neka druga osoba povrijedi ili osramoti na neki način (Martić, 2012: 109). Elektronsko nasilje može da uključuje različite pojavne oblike kao što su slanje zlonamjernih, neprijatnih ili neistinitih poruka, lažno predstavljanje, neovlašćenu upotrebu tuđih podataka, uznemiravanje na različite načine i sl. Može da bude direktno i putem posrednika. Elektronski nasilnik posjeduje određene karakteristike i zavisno od motiva i načina nasilja koje vrši može se svrstati u četiri grupe: anđeo osvete, željni moći, zle djevojčice, nepažljivi nasilnici. Žrtva elektronskog nasilja se ne razlikuje od žrtve drugih oblika vršnjačkog nasilja i može biti izložena veoma teškim poslasticama. U cilju redukovanja elektronskog nasilja i njegove prevencije, značajno je usmjeriti rad ka kreiranju preventivnih aktivnosti koje će povećati svijest o štetnosti elektronskog nasilja, karakteristikama prema kojima ga možemo prepoznati, kako reagovati na njega, kao i o mogućnostima zaštite. Savremeno doba i napredak tehnike sa sobom je donio veliki broj pogodnosti i značajno olakšao svakodnevicu. Svakog dana sve veći broj ljudi svoj život vezuje za različite vidove elektronske komunikacije i tehnologije. Ovakav trend u velikoj mjeri prate i djeca koja sve više koriste internet i nerijetko se u virtuelnom svijetu snalaze daleko bolje od svojih roditelja. Sa razvojem tehnologije u poslednje vrijeme pojavljuje se i nov oblik nasilja – elektronsko nasilje ili sajber nasilje. S obzirom na razvoj mogućnosti u virtuelnom svijetu i sve veću upotrebu razlicitih elektronskih tehnologija od strane djece, elektronsko nasilje prijeto da postane jedan od vodećih problema među djecom. Elektronsko nasilje može da se manifestuje na različite načine, jedino

ograničenje jeste mašta samog djeteta. Značajno je naglasiti da se pod elektronskim nasiljem uglavnom podrazumijeva da su nasilnik i žrtva djeca ili tinejdžeri, odnosno da su vršnjaci. Kada se kao nasilnik javi odrasla osoba govori se o sajber proganjanju.

### **Nasilje nad muškarcima**

Globalno gledajući, a i podaci govore da je ovaj oblik nasilja prisutan u manjem procentu, ali je prisutan, posebno danas u 21. vijeku. Izraženiji je u velikim metropolama i gradovima širom svijeta, ali i u našem okruženju. Do prije dvadesetak godina, žene u Japanu nisu smjele ulaziti u kafiće, restorane i pabove u kojima muškarci ispijaju žestoka pića poslije završenog radnog vremena. Njihovo je bilo da čekaju kod kuća, pripremaju hranu, čuvaju i vaspitavaju djecu. Dolaskom “demokratije” žene u Japanu su se izborile za svoje mjesto u porodici i u društvu. Počele su da rade, izlaze u restorane, voze auta, a muškarci za to vrijeme obavljaju njihove poslove u kući. Žene znaju biti nasilne, što zavisi od života i uslova u kojima se provodi. Nasilne žene su sklone porocima. Ova vrsta nasilja je najmanje izražena u fizičkom obliku, više u verbalnom, u maltretiranju i psihičkom zlostavljanju. Nisu zabilježeni podaci da su muškarci prijavljivali žene za nasilje nad njima, što znači da su prihvatili savremeni stil života. Oduvijek je bilo prisutno seksualno nasilje nad muškarcima. Ono je primjenjivano po zatvorima ili u “javnim kućama”, te po katoličkim samostanima, internatima i školama. Muškarci koji su bili zlostavljani i silovani nisu izlazili u javnost i iznosili podatke o nasilju nad njima, nego su to držali u sebi i stvarali sebi psihičke probleme. O nasilju katoličkih sveštenika nad učenicima i mladim sveštenicima, počelo je da se priča početkom 21. vijeka. Muškarci koji su doživjeli nasilje u zatvorima, po internatima, u vojsci i slično svoja iskustva su povjeravali pojedincima, koji su ih koristili za snimanje filmova na temu nasilja.

### **Nasilje nad nastavnicima**

Nasilje učenika nad nastavnicima datira od kada i škola, međutim, ovo što se dešava u današnje vrijeme prelazi sve granice. Danas je, skoro postalo „normalno“ da pročitate vijest kako je učenik išamarao nastavnicu, potegao nož na nastavnika, fizički nasrnuo na nastavnika, udario nastavnika, ubo ili ranio nastavnika, pucao iz pištolja na nastavnika i slično. Bilo ga je u svim društvenim sistemima, u manjoj ili većoj mjeri, više upereno prema nastavnicama nego prema nastavnicima (Martić, 2012: 100). Nasilje se i tada svodilo na vrijeđanje, maltretiranje, ignorisanje, podsmijavanje, širenje lažnih i zlonamjernih priča koje štete

ugledu nastavnika i sl., a vrlo malo ili skoro nikako nije primjenjivano fizičko zlostavljanje. Danas je dovoljno jednom sedmično kupiti neki od dnevnih listova, pa u njemu pročitati vijest kako je učenik, obično pred kraj školske godine, fizički napao nastavnika ili nastavicu, jer ga nisu htjeli pitati, da bi popravio jednu od niza negativnih ocjena. Osim toga, dovoljno je pogledati pregled dnevnih ili sedmičnih dešavanja u gradu ili republici preko TV ekrana i iste ili slične vijesti vidjeti i čuti. Oni građani koji imaju internet, mogu svakodnevno pretraživati i gledati nasilje nad nastavnicima, jer se ono ne krije, nego, naprotiv, snima i stavlja na internet stranice, kako bi ga vidjelo što više ljudi. To je, nažalost istina od koje ne možemo pobjeći i protiv koje se moramo boriti svim raspoloživim snagama i umijećem, jer se nasilje nad nastavnicima dešava svakodnevno i to visokim procentom, kako pokazuju istraživanja. Mladi nasilnici, ne trebaju jak razlog da bi se ponašali nasilnički, posebno prema nastavnicama, kako u osnovnim, tako i u srednjim školama, jer je postalo „normalno“ da učenici dolaze na nastavu pod dejstvom alkohola ili raznih opijata. Istraživanja su pokazala da postoji niz razloga i situacija u kojima se učenici ponašaju nasilnički prema svojim nastavnicima. Neki od njih su: slabe ocjene, bježanje sa časova, donošenje oružja u školu, dolazak u školu pod dejstvom alkohola i raznih opijata, „beskonačnog“ slobodnog vremena mladih, velike nezaposlenosti itd. Procenat nasilja nad nastavnicima zavisi i od sredine u kojoj se škola nalazi, selo ili grad i od tipa škole, mješovite, tehničke, gimnazije ili stručne. Kod osnovnih škola je procenat nasilja mnogo veći u gradskim, nego u seoskim i prigradskim školama. Nastavnici više ne uživaju dužno poštovanje svojih učenika, već su se uloge promijenile. Danas učenici primjenjuju sve oblike nasilja prema nastavnicima.

### **Nasilje nad životinjama**

Prisutno je u svim društvima. Danas je postalo “normalno” nekoga maltretirati, pa tako i životinje. Postoje ljudi koji su po rođenju nasilni prema životinjama. U toku odrastanja nisu shvatili da treba da se mijenjaju i da zavole životinje. Životinje su prijatelji ljudima, pod uslovom da se prema njima odnose korektno i da im pokazuju ljubav. U suprotnom i životinje znaju vratiti istom mjerom. Nasilnici prema životinjama su tu, među nama. Kao i kod ostalih vrsta nasilja, tako i nasilje nad životinjama nije tajna. I ono se prikazuje javno na internetu ili putem drugih medija. U naprednim zemljama nasilje nad životinjama se sankcioniše, a životinje su zakonom zaštićene. Društvo se bori protiv nasilnika, otvaranjem azila

za nezbrinute životinje, te udomljavanjem životinja kod porodica koje ih žele. Pri tome, iste se oduzimaju od nasilnika, a nasilnici se sankcionišu.

### **Nasilje u sportu**

Zahvaljujući savremenim medijima, a, prije svega, televiziji, sport se pretvara u poseban doživljaj, poseban spektakl. Savremena sportska publika je sve više posredna televizijska publika. Televizija na taj način poprima karakter globalnog stadiona, i gledalac je često važniji od igrača, učesnika spektakla. Sport okuplja milione ljudi i možemo slobodno reći da sport ima više pristalica nego bilo koja politička partija u svijetu. Nasilje je opšta i najvažnija karakteristika našeg vijeka, zbog čega bi 20. vijek, trebalo proglasiti „vijekom nasilja“. Na djelu je nasilje nad prirodom, nad samim sobom, u politici, u sportu, nad istinom, mišljenjem, djecom, ženama, demokratijom, narodima itd.

Uzroci nasilja i agresije u sportu, objašnjavaju se na različite načine:

- Nemogućnost da se ostvari puna životna egzistencija koja vodi u egzistencijalnu dezorijentaciju i pribjegavanju sredstvima za postizanje ciljeva koja ne nailaze na odobravanje. Kultura siromaštva, velika nezaposlenost, kao i male šanse za društveno napredovanje, veoma su bitni uzroci nasilja i agresije. Neophodno je razmatranje pitanja dosade i činilaca koji opterećuju i ugrožavaju mnoge, prije svega mlade ljude.
- Poremećaj u sistemu vrijednosti, doprinosi cvijetanju agresije i nasilja.
- Devijantni model agresije, nasilje objašnjava anomijom i dezorganizacijom društva. Društvene norme ne mogu da obuzdaju individualne ambicije i tada se zapada u stanje anomije, koju karakteriše odsustvo kohezije i stanje neravnoteže.
- Agresija i nasilje se objašnjavaju potkulturnim modelom, tačnije subkulturom nasilja, koja postoji u obliku vrijednosti, uvjerenja, stavova i obrazaca ponašanja njenih članova.
- Gomila je spremna na najgori vid ponašanja, ona ispoljava samo grube emocije i manje fina osjećanja, slabo rasuđuje, lako biva ponesena i vođena, nedostaje joj samosvijest, lišena je samopoštovanja i osjećaja odgovornosti, itd.
- Model imitacije stoji na stanovištu da se agresija i nasilje uče. Televizija je efektno sredstvo socijalizacije, ali ipak ne može se optužiti kao direktan uzročnik nasilja jer je samo agens koji nasilje prenosi i pojačava.

- Model katarze polazi od postavke da savremeni način života stvara nemire, tjeskobe i emocionalne napetosti koje bi se kroz sport trebale osloboditi. Ova teorija potiče još iz klasične Grčke.
- Model imperativne pobjede, gdje postoji slogan koji tako često čujemo u sportu “pobjeda po svaku cijenu “. Čim se pojave jaka osjećanja suparništva između takmičara, publika postaje “sabitno mjesto intezivnih emocija “ i svojevrsna fabrika osjećanja.
- Model profesionalnog navijača; istraživači uočavaju da navijačima identifikacija sa klubom sve manje znači dok na značaju dobija slogan “Mi kao grupa “.

Za potvrđivanje više nije dovoljno da klub za koji se navija pobjedi već da se tvoja grupa predstavi u što boljem svjetlu i da bude aktivna. Svjedoci smo sve češćih navijačkih grupa koje imaju svoje ime, sastajalište, nasilne obrasce ponašanja, čak i svoj stil, sistem vrijednosti i ikonografiju. Npr. Lešinar, Banja Luka (Vejnović, 2015).

## ZAKLJUČAK

Nasilje kao obrazac ponašanja destruktivnog djelovanja proučavaju psiholozi, pedagozi, sociolozi, pravnici, kriminolozi, psihijatri itd. U društvu postoji čitava lepeza nasilja, pa je u njegovom proučavanju neophodan interdisciplinarni pristup. Analiza određenih postupaka nasilništva, ne oslikava samo ličnost nasilnika već i povezanost nasilja sa načinom života, ponašanjem, mišljenjem i djelovanjem. Nekada je kod ljudi bio prisutan moralni obrazac ponašanja, da treba braniti slabijega, dok danas vlada uvjerenje da slabiji, neminovno, mora da izgubi. Na taj način se stvara temelj, za privikavanje na nasilje, jer svakodnevno posmatramo užas, javna pogubljenja, ubistva, napastvovanja, maltretiranja i sl. Mirenje sa nasiljem nije dobro i to, nažalost, znači iznevjeravanje etike, propast racionalizma i nastupanje cinizma. Nasilje se može sagledati i kao odbacivanje određenih vrijednosti, ali i kao borba za nove vrijednosti, jer crpi snagu iz čovjekovog slabog samopoštovanja, iz njegove sumnje u sopstvene vrijednosti.

Porast nasilja u svakodnevnom životu, a samim tim i u školama kao vaspitno - obrazovnim institucijama, predstavljao je jedan od fenomena 20. vijeka, sa tendencijom rasta i u 21. vijeku. Kao bolest savremenog društva, nasilje se uvuklo u sve njegove pore, tako da danas nema ni jedne oblasti u kojoj nije prisutno nasilje. Nasilje se dešava i o nasilju se govori u medijima, u politici, na ulici, na sportskim terenima, u

porodici, u školama, u predškolskim ustanovama, na radnom mjestu, u javnom prevozu, u vjerskim objektima, u kulturi, u međunarodnim okvirima i sl. Danas živimo u nasilju vremena i u vremenu nasilja, te nasilje kao fenomen ne možemo izbjeći ni u svakodnevnom životu, ni u svakodnevnom proučavanju. Nasilje u školi ima svoju specifičnost zbog toga što je škola kroz vijekove smatrana svetim mjestom, jer se u njoj oblikuje individualnost, stiču znanja i vještine za život. Zbog toga se nasilje u školama smatra velikim zlom, kao nešto neprirодно i neočekivano (Gruden, 1997: 239). U traženju novog identiteta, nasilnik se poistovećuje sa junacima iz akcionih filmova. Škola i nastavno osoblje su za njih bivši autoritet, koji treba poniziti, odbaciti ili uništiti (Gruden, 1989: 65). Učenici koji su skloni nasilju potiču iz svih društvenih slojeva, što se može reći i za učenike koji su žrtve. Nasilje nije moguće protumačiti samo kao posledicu oskudnih društveno-ekonomskih uslova u porodici. Pobuna mlade generacije protiv starije, posljedica je vječnog sukoba generacija i dio istorijskog ljudskog mita (Gruden, 1989: 240). Programi prevencije koji se provode u nekim zemljama kao uobičajena praksa rada kod nas su nedostupni. Oni se temelje na bitno drugačijim premisama za kakve u našoj zemlji još nema uslova. Da li će doći do nasilja ili ne u mnogome zavisi od faktora i uslova u kojima mladi žive. Uloga institucija, odnosno organa koji se bave problemom mladih je vrlo bitna i od rada ovih institucija u mnogome zavisi uspjeh u sprečavanju nastanka nasilja ili ublažavanju posledica izazvanih nasiljem u društvu.

## VIOLENCE IN MODERN SOCIETY

**Milomir V. Martić**

**Abstract:** In today's modern society, there is no area in which people work without being exposed to violence and violent behavior. There is a huge range of violence in society. In this paper, we will try to describe several different types of violence that are present, primarily in our society, our environment. We will try to clarify the fact that bullies are not just individuals from a certain social class, first of all, we do not mean individuals who are on the margins of society, the bully in the 21st century can be any individual. It means both man and woman, young and old, rich and poor, educated and those without education, etc. Age limit, standard of living, level of education, position in society, etc. are not the rule whether someone will be a bully or not. Today, a bully is any individual who moves freely in society.

**Key words:** *violence in society, violence in schools, violence among young people, violence against women, violence against men...*

### LITERATURA:

1. Kovačević, B. (2005). *Nasilje i djeca*. Banja Luka: Pravni fakultet, Centar za publikacije.
2. Martić, M. (2012). *Nasilje u školi kao produkt poremećenih vrijednosti u društvu*. Banja Luka: NUBL.
3. Gruden, Z. (1997). *Edukacija edukatora*. Zagreb: Medicinska naklada.
4. Vejnović, D. (2015). *Sociologija sporta, nasilje u sportu*. Banja Luka: Defendologija.
5. UNICEF (2004). *Kako zaustaviti bullying - priručnik za roditelje*.
6. Koković, D. (2004). *Sport i mediji*. Novi Sad: Fakultet za uslužni biznis.
7. Kokvić, D. (2005). *Pukotine kulture, drugo izmenjeno izdanje*. Novi Sad: Prometej.
8. Koković, D. (2007). *Društvo i medijski izazovi*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
9. Koković, D. (2008). *Socijalna antropologija sa antropologijom obrazovanja*. Banja Luka: Nezavisni univerzitet Banja Luka.
10. Kovačević, B., Knežević, M. (1997). *Sociologija*. Banja Luka: NUB „Petar Kočić“.
11. Kovačević, B. (2002). *Sociologija*. Banja Luka: Pravni fakultet – Centar za publikacije.